

CAMIL PETRESCU-ART AND LIFE

Roxana Kaitar

PhD. student, North University Center of Baia Mare

Abstract: Camil Petrescu is one of the most controversial figures in Romanian culture. The sinuous route of his life will be deeply reflected in the subject of his literature or journalism. The childhood marked by the absence of parental figures, the youth touched by material deprivation, the drama of the war or the infirmity are some of the experiences that will grind his artistic personality, represented in numerous facets: playwright, novelist, poet, journalist or philosopher. The lucid vision and the absolute of his convictions make his creation a continuous space of suggestion and representation.

Keywords: art, author, vision, drama, theatre

Camil Petrescu este personalitatea culturală complexă ce a dominat perioada interbelică, o figură adesea contestată sau elogiată, însă niciodată pusă de-o parte. Recunoscut cronicar dramatic, prozator, dramaturg și poet, Camil Petrescu aduce *cuvântul* la nivel de artă cu largi implicații. Prin opera sa, literatura română devine reper în sincronizarea cu noile idei ce transfigurau fața artistică a Europei interbelice.

Unul din principiile de la care pornește autorul în delimitarea concepției sale artistice privește tocmai unitatea de bază a comunicării, *cuvântul*, conferindu-i-se atribute ale unicității. „Scrisul nu e glumă, nu poate fi izmeneală intelectuală, minunea asta a cuvântului scris nu se putea naște pentru ca să aibă cu ce să se joace oamenii care se cred superiori, tocmai pentru că n-au simțul realității și nici sentimentul imensei răspunderi pe care o implică gândul multiplicat în scris.”¹

Unicitatea acestei personalități se reflectă direct în diversitatea preocupărilor sale. Iar această diversitate se naște din experiența personală, uneori provocată de pașii impuși de soarta sa, alteori prin multiplicarea propriilor viziuni până la dezintegrarea totală a unei idei sau concept. „*Înclinat să își teoretizeze convingerile*”², după cum afirmă Ov. S. Crohmăniceanu, Camil Petrescu se numără printre autorii care a avut conștiința propriei arte și a expus programatic toate convingerile sale, atât în creația literară, cât mai ales în publicistică. Cu toate acestea, se pare că a fost omul timpului său, fără a fi receptat la adevărata sa valoare în timpul vieții. Este admirabilă forța interioară a omului de litere, care și-a împlinit viziunile, adesea obosit de atacurile nejustificate ale unor colegi de generație, alte ori mânat chiar de acestea. „*O forță spirituală activă, îndrăzneala și vehemența cu care își expunea mai totdeauna punctul de vedere, refuzul de a trișa au făcut din acest scriitor o prezență.*”³ Personalitatea sa a creat dileme chiar și celor care, „într-un act de cultură”, au devenit susținătorii lui Camil Petrescu: „*Nici azi nu se dumiresc confrății ce e la urma-urmei Camil Petrescu. Când îl cred poet, el e romancier; când au stabilit că e romancier, el e autor de teatru. Nici nu s-au învățat cu el autor, că e matematician. Când încep să se deprindă cu această fază, Camil Petrescu se mărturisește filozof. În toate cazurile el refuză să afirme că e scriitor, și totuși e scriitor... Eu aș prefera să-l știu atât: scriitor. El este mai mult decât un scriitor? Este el mai puțin?... Ceea ce-i sigur, este o mare individualitate.*”⁴

¹ Camil Petrescu, *Publicistica*, vol.1, 1984

² Ov. S. Crohmăniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol.I, Editura Minerva, București, 1972

³ Boris Elvin, *Camil Petrescu. Studiu critic*, Editura pentru literatură, București, 1962

⁴ Tudor Arghezi, *Scrisori catre Camil Petrescu*, Editura Minerva, București, 1981

Având în vedere că, pentru autorul „Jocului ielelor” nimic nu este mai presus de experiență, coordonatele biografice oferă căi pentru a ne apropia de laboratorul creației camilpetresciene. Studiul parcursului existenței sale oferă cititorului posibilitatea de a intra în concretul care l-a obsedat atât de mult.

Camil Petrescu vede lumina zilei la 9/22 aprilie 1894, la spitalul Filantropia din București, ca fiu al Anei Keller și al lui Camil Petrescu, de profesie ofițer ori funcționar. După naștere, copilul este încredințat unei doici, Maria Popescu, care, împreună cu soțul ei se vor ocupa de creșterea sa. Între 1894-1905 frecventează cursurile școlii primare din cartierul Obor. Despre anii copilăriei, Camil Petrescu povestește într-o convorbire consemnată de Camil Baltazar: „*Copilăria mi-a fost greu umbrită de dispariția părinților. Tatăl meu a murit înainte de a mă naște eu, mama s-a dus curând după el. M-am văzut fără rude, fără familie, crescând de capul meu. Mi-am zis atunci: voi studia. Am învățat încă de pe atunci, de când eram foarte fraged, să lupt. Ce puteam întreprinde trezindu-mă încă atât de timpuriu singur? Să învăț. Și m-am pus pe învățat cu temeinicie și îndârjire.*” De pe băncile școlii primare, Camil Petrescu dovedește o înclinație aparte spre matematică, preocupare ce va rămâne o constantă pe parcursul întregii sale existențe și îi va influența, fără îndoială, și creația artistică, prin claritate și rigoare. În 1906, la insistențele comisarului Episcopescu, vecinul în casa căruia muncea doica sa, viitorul scriitor se prezintă la liceul „Sfântul Sava”, pentru obținerea unei burse, pe care o primește și astfel își continuă studiile liceale (1906-1909), după care se mută la secția reală a liceului „Lazăr”. Pe tot parcursul liceului, dă meditații pentru a-și suplimenta banii necesari întreținerii. Profesorul Tudor Vianu își amintește primele impresii despre întâlnirea cu liceanul Camil Petrescu, la moartea vizionarului de idei: „*Încerc să-l smulg timpului ireversibil, să-l adun din sutele de mărturii ale memoriei. Au trecut mai bine de patru decenii de când ne întâlneam pe coridoarele liceului „Lazăr” din București un elev cu chipiul înalt al bursierilor de la „Sfântul Sava”, veniți în școala noastră pentru a urma cursurile secției reale. Era un băiat cu neliniștite priviri albastre, îndreptate cu inteligență asupra oamenilor, asupra lucrurilor. Am aflat mult mai târziu drama venirii lui pe lume. Tatăl lui murise înainte de nașterea lui Camil, mama curând după acest eveniment. N-avea rude. Crescuse singur și învățase să se lupte de timpuriu. Lupta a fost partea dăruită lui cu mai multă generozitate. Ce putea face tânărul menit să înfrunte urgențele vieții? (...) Camil avea o mare consecvență în idei, o voință clară și activă, și nu lăsa niciodată un proiect nerealizat.*”⁵ Se înscrie la Facultatea de Filosofie și Litere din București. Se prezintă la concursul „Hillel” și obține singura bursă internă. Profesori îi are, printre alții, în facultate, pe H. Rădulescu-Motru, și I. Rădulescu-Pogoneanu, dar cel căruia îi va purta o recunoștință deosebită pe tot parcursul vieții, va fi profesorul iubit de filosofie, P.P. Negulescu, căruia îi va dedica o plachetă în lucrarea „Teze și antiteze” – 1936; cu titlul „Profesorul și gânditorul P.P. Negulescu”. „*Aș fi vrut anume să fiu întrebat despre cei care m-au influențat mai mult în compoziția mea spirituală, de cei cărora le datorez, mai cu osebire, felul și organizarea comportării mele scriitoricești. Sunt doar câteva nume pe care le-aș fi citat și dintre ele, negreșit, n-ar fi lipsit acela al profesorului meu de istoria filosofiei. Am mai încercat tangențial în „Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război” să redau ceva din atmosfera cursului de filosofie din anii ultimi de dinaintea războiului, dar prea puțin, atât cât mă duceau într-acolo meandrele psihologice ale eroului meu.*”⁶ Tudor Vianu își amintește în jurnalul său, că profesorul Negulescu dorea la seminarii să afle părerea studentului din primele bănci, iar „*Domnul Camil Petrescu avea totdeauna o părere neașteptată, foarte originală, debitată cu precipitarea minții lui rapide...*”⁷ Între 1914-1915, scriitorul publică în „Facla” câteva crochiuri sub pseudonimul Raul D., iar în „Cronica” lui Tudor Arghezi publică două articole, în care îi atacă vehement pe demagogii de război, ce se ascund în spatele frontului și fac derizorii pregătiri de luptă... Subiectul va fi reluat pamfletistic în primele capitole ale romanului „Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război”. În 1914, alături

⁵ Tudor Vianu, *Despărțirea de Camil*, în *Scrieri despre teatru*, 1977

⁶ Camil Petrescu - „Trei primăveri” – „Despărțirea de Camil” – Editura „Facla”, 1975, pagina 106

⁷ Tudor Vianu, *Scrieri despre teatru*, 1977

de alți studenți, Camil Petrescu participă la o manifestație pentru înființarea Operei Române. În 1916, elaborează prima versiune la „Jocul ielelor”, impresionat negativ de atmosfera total lipsită de responsabilitate istorică, a congenerilor ce asistau la o savuroasă „bătălie” cu flori la șosea, în timp ce la Verdun avea loc cea mai îngrozitoare bătălie a primului război mondial. La 1 august este concentrat, iar la 22 august, este mobilizat ca făcând parte din regimentul 22 infanterie, cu gradul de sublocotenent și participă la luptele de la Predeal. Este rănit în septembrie la Târgoviște și după o perioadă de refacere, se întoarce pe front unde participă între 16 martie-24 iulie 1917, la luptele de la Cașin și Oituz. În această perioadă, ține un jurnal de front, folosit apoi ca material de viață pentru primele capitole ale romanului „Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război”. Dat dispărut pe ordinul de zi numărul 560 din 1 august 1917, el se află de fapt într-un lagăr de prizonieri, în Ungaria, mai apoi la Plau, în Boemia. În aprilie 1918, se întoarce din prizonierat și la scurt timp este demobilizat. La 20 decembrie 1918, Camil Petrescu publică, în revista „Letopiseți”, ultima parte a piesei „Jocul ielelor”. Piesa intră în repetiții la Teatrul Regina Maria al companiei Bulandra-Manolescu, însă din pricina neînțelegerilor asupra unor tăieturi din text, ce apar între autor și Lucia Sturdza-Bulandra, piesa este respinsă. „Am trimis o scrisoare dezolată direcției, și am plecat la Timișoara”, declară autorul în „Teze și antiteze”. În perioada 1 ianuarie-1 mai 1919, Camil Petrescu îndeplinește funcția de suplinitor la catedra de limba română a liceului „Lazăr”. Tot acum, scrie și prima variantă la „Act venețian”, folosindu-se de multă imaginație și de studiul asupra unor „reproduceri după Caneletto și pictorii venețieni”, deoarece nu vizitase Veneția. În „Opinii și atitudini”, pagina 86, scriitorul notează: „Demobilizat de pe front, literalmente fără nici un ban în buzunar, îmbrăcat pe jumătate cu o tunică militară, nu aveam niciunde să locuiesc și nu mâncam toată ziua decât niște pesmeți dintr-un sac mic pe care mi-l dăruise un prieten. (...) Aproape toată generația mea a trebuit să umblăm tot anul 1919 în veston militar, cu epoleții rupți, să mâncăm câte un capușiner pe zi și să locuim în mansarde abjecte câte trei într-o cameră.”⁸ În data de 29 martie, Camil Petrescu își ia licența în filosofie „magna cum laudae”, cu lucrările „Figurile și logistico-valoarea și funcționarea lor” (la disciplina „Logică”) și „O indicare sumară a originilor filosofiei lui Kant” (la disciplina „Istoria și enciclopedia filosofiei”), ambele lucrări notate cu bilă albă.

Despre perioada petrecută la Lugoj, ca șef de redacție la „Banatul românesc”, Nicolae Roman își amintește: „Când l-am cunoscut, în 1919, la Lugoj, Camil Petrescu avea 25 de ani. (...), părea aproape un adolescent, deși toate semnele maturității i se imprimaseră pe chipul său. Totdeauna apărea tuns și ras proaspăt, (...) dar cu părul veșnic parcă ciufulit de vânt (...). Solitar, dar niciodată claustrat, Camil Petrescu iubea oamenii, (...) iar solitudinea lui se poate explica prin suferințele îndurate... Omul fugea într-un fel de lume și de sine, spre a se dedica vocației sale (...).”⁹ Avea două pasiuni: munca de scriitor și lectura. Nu fuma, bea rar și detesta jocurile de noroc. „Totdeauna l-am considerat un puritan”, adaugă Nicolae Roman. „Scrisul lui era prelungit, oarecum fluid, curat și feminin, rareori cu câte un cuvânt intercalat în textul inițial (...). Vioi în toate, în mers, în discuție, în gest, în scris, în activitatea lui de publicist, păstra totuși acea modestie decentă, acea ținută respectuoasă față de om, a intelectualului de elită”¹⁰. În ziarul pe care-l conduce, scriitorul publică articole care afirmă pentru prima dată ideea rolului pe care România trebuie să-l joace în viața culturală internațională. Câteva numere mai departe, publică în trei foiletoane „O recunoaștere ofensivă”, schiță ce va deveni capitolul „Post înaintat la Cohalm”, din „Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război”. În revista „Sburătorul” din București, i se tipăresc poezii, ce vor fi integrate în 1957, în volumul „Versuri”. În 1920, Camil Petrescu trece de la „Banatul românesc” la ziarul „Țara” din Timișoara, unde editează și o nouă publicație, al cărei director va fi, cu numele de „Limba română, foaie pentru limbă, artă și literatură”, care apare în

⁸ Camil Petrescu, *Opinii și atitudini*, Editura pentru Literatură, București, 1962

⁹ Gabriela Baciu, *Actorul în variile tipologii scenice din dramaturgia lui Camil Petrescu. Pentru un teatru lucid*, Editura universitară, București 2012

¹⁰ ibidem

română, germană și maghiară. Pe 30 decembrie, în revista „Sburătorul” a lui Eugen Lovinescu, îi apar versuri din „Ciclul morții”. Din articolul „Un scriitor nou” pe care i-l dedică Tudor Vianu cu această ocazie, se desprinde o propoziție ce-l va urmări pe Camil Petrescu, după propriile-i afirmații, întreaga viață. Vianu nota: „*Natura inspirației sale pare a fi făcută din luciditate și febră*”¹¹. Anul 1921 îl găsește pe Camil Petrescu în dispoziția și pregătirea de a candida ca independent pentru un mandat de deputat în Cercul Oravița, însă scriitorul, dezgustat de demersurile politice nesănătoase, se retrage din alegeri. Pe 1 noiembrie 1921, este primit în Societatea Scriitorilor Români, iar pe 21 decembrie, citește în ședința Comitetului de lectură al Teatrului Național piesa „Suflete tari”. În ianuarie 1922, începe colaborarea cu „Revista Vremii”, unde își va publica versuri din ciclul „Luminiș pentru Kicsikem”, și va semna articole culturale, „note și comentarii” și rubrica „revista revistelor”. La Teatrul Național din București, are loc pe 12 mai, premiera absolută a piesei „Suflete tari”, în regia lui Paul Gusty, spectacol reluat și în stagiunile din următorii doi ani. Tot în acest an, primește ex-equo, „Premiul Teatrului Național”, iar în august, prezintă „*Jocul ielelor*” aceluiași Comitet de lectură. Din septembrie, începe o colaborare ce se va desfășura pe parcursul multor ani, la revista teatrală „Rampa”. În această perioadă are o caldă și de durată prietenie cu Leny (Helene) Caller, actriță la Teatrul Național, care va consemna în Memoriile sale figura dramaturgului: „*Eram impresionată de cultura, inteligența neobișnuită, de felul lui atât de personal, de viu, de a caracteriza oamenii. Avea un dar deosebit de a povesti, de a face să trăiască personajele despre care vorbea, de a crea atmosfera povestirii*.”¹². În același an scrie piesa „Mioara”, începe activitatea consecventă de cronicar dramatic al ziarului economic „Argus” și semnează, cu pseudonimul „Andrei Pietraru”, cronici în ziarul „România”. Pe 8 noiembrie 1926 are loc, la Teatrul Național din București, premiera piesei „Mioara”, ale cărei reprezentații se suspendă. Ca „drept la replică”, în „Cetatea literară”, revistă editată de Camil Petrescu, publică „Falsul tratat pentru uzul autorilor dramatici”. Revista a avut, în puținele ei numere, colaboratori de seamă, printre care: Liviu Rebreanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Tudor Arghezi și Ion Barbu. În paginile „Cetății literare”, autorul publică „Scrisorile doamnei T.”, viitor capitol al romanului „Patul lui Procust”. Tot în 1926, Camil Petrescu scrie comedia „Mitică Popescu”. Între 1926 și 1927, scriitorul este angajat ca „inspector pentru cinema” la București, timp în care recomandă filme pentru cinematografele bănețene. În 1927, continuă colaborarea la „Universul literar”, revistă a cărei conducere o preia în luna decembrie și în ale cărei pagini inițiază rubrica „Galeria sufletului românesc”, cuprinzând medalioane despre marile personalități ale culturii și civilizației naționale. „*Probus din două rase puternice (...), sufletul românesc e poate una din cele mai vii și mai complexe formule antice. El cuprinde toate posibilitățile și avem dreptul să nu ne lăsăm intimidați de nimic*”¹³. Din 13 ianuarie 1927 până în 17 septembrie 1940, Camil Petrescu se hotărăște să țină un jurnal, numit „Note zilnice”, cu toate că desconsideră această preocupare, fiindcă „*Un jurnal e un lucru anost și fără sens*”¹⁴, cum declară încă din primul înscris, dar mai departe motivează demersul: „*În conflictul acesta pe care îl am cu toată lumea, am nevoie de un martor, relativ obiectiv, ca un aparat de filmat în prezența unei scene fahiriste*”¹⁵. Din februarie 1927, reușește să sistematizeze nucleul sistemului filosofic propriu, „Substanțialismul”, dar lucrarea va fi publicată în esență, abia în anul 1965. La începutul anului 1928, deschide, în cotidianul „Universul”, rubrica „Tăblițe”. Scriitorul Cezar Petrescu pornește o nouă campanie de presă împotriva lui. Camil Petrescu notează la 20 februarie, în jurnal: „*Superioritatea unui om n-a constat niciodată în a colecționa omagiile mulțimii, ci în a suporta disprețul ei. Dar am obosit. De aici încolo, numai fapte*”¹⁶. Între 3-9 septembrie, face prima călătorie la Constantinopol și publică impresii în „Vitrina literară”. La sfârșitul anului, se mută pe strada Câmpineanu 40, în clădirea în care locuia și Eugen

¹¹ Tudor Vianu, *Scriitori români din secolul XX*, Editura Minerva, București, 1979

¹² Leny Caller, *Scrisori către Camil Petrescu*, Editura Minerva, București, 1981

¹³ „Universul literar”, București, XLIV, nr. 18, 29 aprilie 1928

¹⁴ Camil Petrescu, *Note zilnice*, Editura Gramar, București, 2003

¹⁵ ibidem

¹⁶ ibidem

Lovinescu. O literată bănăţeană, ce-i va rămâne aproape, chiar dacă vor exista perioade lungi doar de corespondenţă, Anișoara Odeanu, descrie o vizită făcută în acest „habitat” al scriitorului: „Am devenit curând un musafir obișnuit al apartamentului său din strada Câmpineanu. Locuia la parterul unui bloc modern, în două camere – bibliotecă și o cameră combinată, mobilată cu mobilier modern de bună calitate, dar nepretențios. Studioul vârât într-o nișă, ca și fotoliile și taburetele, erau tapetate cu pluș albastru; ceea ce însă copleșea în tot interiorul erau cărțile și revistele înșirate peste tot, de trebuia întotdeauna să muți un teanc din ele ca să poți să te așezi. Cu toate acestea, apartamentul nu părea nici îmbâcsit, nici prăfuit. Pe pereții camerei combinate ce dădea spre stradă, erau atârinate două „Doamne T.” pictate în ulei, din care una era vulgară, cealaltă țepănă și antipatică, și o mască mortuară a „Necunoscutei din Sena”, din acelea turnate în serii la Paris, reprezentând chipul unei fetițe ce fusese înecată în Sena, cu un zâmbet tainic în colțul buzelor delicate. Masca asta n-avea nimic macabru, răspândea, dimpotrivă, o impresie de mare seninătate, ca și întreg interiorul (...). Navea nici portrete de rude în haine de paradă, nici servețele dantelate, nici bibelouri (...) Camil Petrescu navea niciun fel de familie, în casa lui însă întâlneam lume, intelectuali din publicistică, actrițe de teatru, angrenați în discuții foarte animate. Mi-am dat seama în acest timp de multilateralitatea lui Camil Petrescu, inițiat în toate domeniile posibile, până și în materie de îmbrăcăminte, coafură și machiaj feminin, în care arăta o pricepere rar întâlnită la un bărbat. Când îl oboseam din cauza efortului de a ne auzi, Camil Petrescu ne mărturisea cu un zâmbet dezolat și toți ne retrăgeam”¹⁷.

Anul 1930 este pentru Camil Petrescu un an plin de evenimente. În februarie, are surpriza plăcută de a i se transmite la radio, în data de 16, ora 21:30, printr-o înlocuire făcută în ultimul moment, înregistrarea radiofonică a piesei „Suflete tari”, în regia lui Ion Șahighian. Tot în februarie, ca invalid de război, este pus în posesia a cinci „jugăre de pământ”, din comuna Bulgăraș, județul Timiș, dar împrăștierea nu-i va aduce niciun folos material. În 6 martie 1930, Teatrul Național din Cernăuți îl va sărbători pe actorul Mișu Fotino, prin reprezentarea piesei „Mitică Popescu”, avându-l pe acesta în rolul titular. În perioada martie-octombrie a aceluiași an, Camil Petrescu scrie primul său roman, „Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război”, publicat în două volume la Editura Cultura Națională. Piesa „Suflete tari”, în regia lui Mitu G. Dimitriu, intră în repetiții la Teatrul Național din Chișinău. În 1931, scriitorului i se publică în „Facla” proza epistolară „Scrisorile Doamnei T.”, la Editura Cultura Națională apare placheta de versuri „Transcendentalia”, iar Editura „Vremea” publică drama istorică „Danton”. În data de 9 ianuarie, are loc la Teatrul Național din București, premiera variantei într-un act a piesei „Act venețian”. În 7 aprilie are loc la Teatrul Național din Cluj premiera piesei „Mitică Popescu”. Așadar, și în acest an, scriitorul dovedește o activitate literară susținută. În paginile revistei „România literară”, Camil Petrescu publică, la începutul anului 1932, fragmente din viitorul text polemic „Eugen Lovinescu sub zodia seninătății imperturbabile”. În luna septembrie, începe să lucreze la teza de doctorat, scrie romanul „Patul lui Procust” și își lărgeste gama preocupărilor, scriind un scenariu de film, „Divorțul Doamnei Dudu”. În luna august, face o a doua călătorie la Constantinopol, unde adună material pentru viitorul volum „Rapid-Constantinopol-Bioram”, „Simplu itinerar pentru uzul bucureștenilor”.

Anul 1933 este dedicat, în paralel cu alte preocupări literare, studiului fenomenologiei, filosofie delimitată de Edmund Husserl, ale cărei idei vor determina întreaga filosofie a secolului al XX-lea. În acest an, scriitorului îi apare romanul „Patul lui Procust” la Editura Națională Ciornei, iar la Editura „Cartea Românească” volumul „Rapid-Constantinopol-Bioram”. În 1934 începe colaborarea lui Camil Petrescu la Revista Fundațiilor Regale (RFR), unde va lucra până în 1947, și ca redactor șef. Unele dintre articolele publicate aici vor fi cuprinse ulterior în volumul „Teze și antiteze”. Între anii 1934-1936, Camil Petrescu își redactează lucrarea de doctorat, în paralel cu

¹⁷ Anișoara Odeanu, „Camil Petrescu – Așa cum l-am cunoscut”, „Camil Petrescu – Trei primăveri”, Editura Facla, 1975, paginile 72-73

studiul filosofic. Pe 27 martie 1935, susține în aula arhiplină a Academiei Comerciale din București o conferință despre Proust, urmând ca textul acesteia să stea la baza studiului publicat în Revista Fundațiilor Regale, „Noua structură și opera lui Marcel Proust”. Aici afirmă că metoda proustiană este indispensabilă evoluției romanului modern, astfel că o aplică în lucrările sale beletristice. La 1 mai 1936, publică la Editura „Cultura Națională” volumul de eseuri și articole „Teze și antiteze”, iar un an mai târziu, în 1938, își dă doctoratul cu lucrarea „Modalitatea estetică a teatrului”, lucrare pe care ulterior o va publica la Editura Fundațiilor. Din luna octombrie a anului 1937, editează și conduce revista sportivă „Foot-ball”, seria a doua „*Un meci e văzut de gazetarul Camil Petrescu prin optica cu care tragicii elini priveau zbuciumul umanității*”¹⁸.

Din 11 februarie 1939, este numit director al Teatrului Național din București. Ca director al Teatrului Național, Camil Petrescu încearcă să introducă în repertoriu un număr mai mare de piese românești și să aplice în arta spectacolului normele teatrale moderne, explicate detaliat, în urma studiilor aprofundate, în lucrările sale teoretice. Personalul artistic al teatrului, în mod special regizorii, s-au arătat profund nemulțumiți de aceste „directive artistice”. Convingerile sale în teatru, avangardiste sau utopice la acea vreme, însă au fost regăsite în teatrul european, având efecte până în zilele noastre. Azi, tinerii regizori consideră experimentul o formă de menținere a interesului față de arta teatrală. Vocea actorului este egală celei a regizorului, dramaturgul caută cotidianul prin ochii spectatorului, idealismul fiind o modalitate desuetă.

Încrăzător în propria viziune asupra ideii de artă și intelectualitate, autorul „Ciclului morții” va fi un deschizător de drumuri nu doar prin scrierile sale, cât prin neadoptarea nici unui principiu călăuzitor al vremii. Dimpotrivă, fiind convins că intelectualitatea are rolul covârșitor în coordonarea unei societăți, iar spiritualitatea este concept dominant, își va formula propria doctrină în jurul *noocreației*. Cu toate că era un spirit lucid, adept al concretului, este surprinzătoare încăpățănarea sa de a crede că intelectualitatea este o clasă socială chemată să lupte împotriva ordinii vremii și să răstoarne dominația burgheziei. Toate încercările sale vor rămâne fără ecou. Democrației i se opunea noocrația, o nouă formă socială condusă de savanți și filosofi, după model platonician. Utopia propriilor ziceri se va face simțită în scurt timp, drama intelectualului acutizându-se: „*Azi știi că intelectualii profesioniști nu există*”¹⁹.

Nici în ce privește orientările culturale ale vremii, Camil Petrescu nu va fi neutru. Nu va urma nici teoriile modernismului lovinescian, nici orientarea conservatoare tradiționalistă. Va prefera formularea unei sinteze a propriilor credințe, asupra cărora va domina principiul filosofiei sale – *substanțialismul*. Pasiunea sa pentru polemică nu se va potoli atât de ușor, însă. Vizionarismul său îl va aduce adesea în conjuncturi vecine cu răfuiala. „*A intra în discuție, a contesta, a strivi sub greutatea argumentelor, a avea ultimul cuvânt e gestul suprem de rebeliune și de trufie al inteligenței, hotărâte să mimeze numai puterea ei. Singura revolta e generoasă*”²⁰. Această perpetuă revoltă și pasiune pentru polemizare se vor reflecta profund în opera literară, în tiparul eroilor camilpetrescieni, de la Ștefan Ghiorghidiu la Pietro Gralla sau Mitică Popescu; măști create cu fervoare.

Arta, ca și concept, va reprezenta pentru Camil Petrescu un domeniu atent cercetat, asupra căruia va face numeroase consemnări. Pentru acesta esteticul este o arie ce cunoaște numeroase fațete, drept dovadă va concepe „Modalitatea estetică a teatrului”, precum și „Modalitatea artistică a teatrului”. În încercarea de a delimita opera de artă de opera estetică, Camil Petrescu face câteva observații punctuale:

Opera de artă	Opera estetică
Ea place întotdeauna din prima clipă publicului, întâmpină însă rezistența criticii	Opera estetică nu place niciodată la început publicului, e ridiculizată, ea se impune

¹⁸ „Universul literar”, București, XLIV, nr. 18, 29 aprilie 1928

¹⁹ **Puncte de reper**, Revista Fundațiilor Regale, nr. 3/1942

²⁰ **Cuvântul liber**, nr.9/1925

care îi acordă o subvaloare.	atacând valorile mari actuale, proclamându-se de la cele moarte.
Opera de artă se impune printr-un complex de calități – durată (...), intensitate, viața nu e în prim-plan însă.	Opera estetică devine populară însă, autorii ei cunosc celebritatea, dar sunt și aproape de apus, căci s-a și ridicat o nouă modă estetică.

„Opera artistică nefiind totdeauna pură suferă și influențe care privesc capitalul estetic.”²¹

În viziunea estetului arta nu trebuie confundată cu frumosul. Arta presupune inteligență, luciditate. „Oricât de frumoase sunt pânzele de păianjen, oricât de laborioase apar locuințele castorilor, fagurii albinelor, cuiburile multor păsări, ele nu pot fi socotite opere de artă, fiindcă nu sunt dovada unei inteligențe, a unei intenții lucide. Dar nu e numai atât. Chiar când omul ajunge să execute în mod automat, fie cu ajutorul unui șablon sau prin mijloace tehnice care exclud creația lucidă și contribuția inteligenței, din nou, nu poate fi vorba de artă.”²²

Pentru Camil Petrescu a scrie este nu doar credință, ci însăși ideea de existență. Extrem de riguros în a-și exprima convingerile, autorul își ilustrează programatic scrisul: „Voi scrie până la 25 de ani versuri, pentru că este vremea iluziilor și a versurilor; voi scrie între 25-35 de ani teatru, pentru că teatrul cere și o oarecare experiență și o anumită vibrație nervoasă; voi scrie între 35-40 de ani romane pentru că romanele cer o bogată experiență a vieții și o anumită maturitate expresivă. Și abia la 40 de ani mă voi întoarce la filosofie, căci e mai cuminte să faci poezie la 20 și filosofie la 40 de ani, așa că vă dau întâlnire peste 20 de ani.”²³ Ca și în celelalte rânduri autorul va simți nevoia de a se explica privitor la scrisul său. Astfel, va reveni asupra ideii de scris atât în studii și articole, cât și în pagini de jurnal sau chiar în cuprinsul propriilor romane, acestea devenind adevărate „romane ale scrierii romanelor”.²⁴ Adeptul unei noi perspective, om al timpului său, Camil Petrescu va aduce în fața cititorilor un mod autentic de analiză, o formulă artistică ce va crea valuri de reacții pozitive sau negative. Pentru autorul „Patului lui Procus”²⁵ autenticul este experiența trăită, percepută cu toate simțurile. Arta se naște prin așezarea eului în centrul existenței, prin demitizarea autorului. Mutația dinspre rațiune către conștiință va da naștere unui tipar anume camilpetrescian. Funcțiunea timpului și anticalofilia sunt principii ce vor surmonta clasicul scriitoricesc românesc, provocând cititorul să interacționeze cu noi dimensiuni ale artei cuvântului. Artistul propriilor sale convingeri, Camil Petrescu a transpus prin scris profesiunea sa de credință. „Arta pentru artă” era din punctul său de vedere „un simplu joc de cuvinte sau, în orice caz, o operație steepă și destul de ridicolă.”²⁵

Deși va suferi nenumărate retractări și va fi adesea ostracizat pentru ideile sale, rămâne fidel traseului său, neabătut nici de lipsuri materiale sau pierderea unor relații, chiar prietenii. Adeptul absolutului în artă va fi în aceeași măsură adept al experienței totale pe tot parcursul existenței sale.

BIBLIOGRAPHY

I. OPERA AUTORULUI INVESTIGAT

Petrescu, Camil, *Comentarii și delimitări în teatru*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Florica Ichim, Editura Eminescu, București, 1983.

Petrescu, Camil, *Doctrina substanței*, ediție îngrijită, indice de nume și note de Florica Ichim, studiu introductiv de Vasile Dem. Zamfirescu, vol.I-II, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1988.

²¹ Documente literare, p 388

²² Comentarii și delimitări în teatru, p. 249

²³ Vasile Netea, De vorbă cu Camil Petrescu (interviu), în vremea, XV, 686, 14 feb. 1943

²⁴ Gh. Glodeanu, p 193

²⁵ Ov. S. Crohmăniceanu, Literatura română între cele două războaie mondiale, p 477

- Petrescu, Camil, *Însemnări teatrale*, ediție îngrijită, prefața și note de Florica Ichim, Fundația Culturală „Camil Petrescu”, București, 2005.
- Petrescu, Camil, *Modalitatea estetică a teatrului*, ediție îngrijită de Liviu Călin, Editura enciclopedică română, București, 1971.
- Petrescu, Camil, *Note zilnice*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Florica Ichim, Editura Gramar, București, 2003.
- Petrescu, Camil, *Teatru*, vol.I-IV, studiu introductiv de H.Bratu și V. Mogulescu, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1957.
- Petrescu, Camil, *Teze și antiteze*, ediție îngrijită și note de Florica Ichim, prefața de Camil Petrescu, Editura Gramar, București, 2002.
- Petrescu, Camil, *Publicistică*, vol. I, București, Editura Minerva, 1984.
- Petrescu, Camil, *Cetatea literară*, colecție completă în ediție anastatică, București, Fundația Culturală „Camil Petrescu”, revista „Teatrul azi” și Editura Cheiron.
- Petrescu, Camil, *Opinii și atitudini*, București, Editura pentru Literatură, 1962.
- Petrescu, Camil, *Documente literare. Din laboratorul de creație al scriitorului*, Editura Minerva, 1979
- <http://www.cartasonora.ro/index.php/category/camil-petrescu/>

II. BIBLIOGRAFIE PRIVIND OPERA AUTORULUI

- Felix Aderca, *Despre Camil Petrescu*, în *Mărturia unei generații*, Editura pentru Literatură, București, 1967.
- Baciu, Gabriela, *Actorul în variile tipologii scenice din dramaturgia lui Camil Petrescu. Pentru un teatru lucid*, Editura Universitară, București, 2012.
- Băicuș, Iulian, *Opera lui Camil Petrescu*, București, Editura Corect Books, 2012, e-book.
- Călin, Liviu, *Camil Petrescu în oglinzi paralele*, Editura Eminescu, București, 1967.
- Călinescu, Matei, *Camil Petrescu*, în *Aspecte literare*, Editura pentru Literatură, București, 1965.
- Căpușan, Maria Vodă, *Camil Petrescu-Realia*, Editura Minerva, București, 1988.
- Elvin, Boris, *Camil Petrescu. Studiu critic*, Editura pentru Literatură București, 1962.
- Ghidirmic, Ovidiu, *Camil Petrescu sau patosul lucidității*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1975.
- Ilovici, Mihail, *Tinerețea lui Camil Petrescu: (1894-1921)*, Edit. Minerva, București, 1971.
- Ionescu, Constant, *Camil Petrescu. Amintiri și comentarii*, E.P.L., București, 1968.
- Iorgulescu, Mircea, *Postfață la Camil Petrescu: Act venețian, Danton*, București, 1984.
- Petraș, Irina, *Camil Petrescu. Schițe pentru un portret*, Editura Demiurg, Cluj-Napoca, 1994.
- Petrescu, Aurel, *Opera lui Camil Petrescu*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1972.
- Popa, Marian, *Camil Petrescu*, Editura Eminescu, București, 1982.
- Scrisori către Camil Petrescu*, ed.îngrijită, pref., note și indici de Florica Ichim, vol. I, Edit. Minerva, București, 1981.
- Sava, Ion, *Teatralitatea teatrului*, Editura Eminescu, Colecția Thalia, București, 1981.
- Sebastian, Mihail, *Eseuri. Cronici. Memorial*, Edit. Minerva, București, 1972.
- Sârbu, Ion, *Camil Petrescu*, Editura Junimea, Iași, 1973.
- Serghi, Cella, *Pe firul de păianjen al memoriei*, Editura Polirom, Iași, 2013.
- Solomon, Dumitru, *Problema intelectualului în opera lui Camil Petrescu*, Edit. S.P.L.A., București, 1958.
- Tertulian, N., *Eseuri*, E.P.L., București, 1968.
- Idem, *Substanțialismul lui Camil Petrescu*, Editura pentru Literatură, București, 1968.
- Vodă-Căpușan, Maria, *Camil Petrescu – Realia*, Editura Cartea Românească, București, 1988.
- Vianu, Tudor, *Despărțirea de Camil*, în *Scrieri despre teatru*, Editura Eminescu, București, 1977.

III. REFERINȚE CRITICE

- Angelescu, Silviu, *Portretul Literar*, Editura Univers, București, 1984.
- Barthes, Roland, *Plăcerea textului*, Editura Echinox, Cluj-Napoca, 1994.
- Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Minerva, București, 1982.
- Cristea, Mircea, *Teatrul experimental contemporan. Curente, tendințe, orientări*, Editura didactică și pedagogică, București, 1996.
- Crohmaniceanu, Ov. S., *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. I-III, Editura Minerva, București, 1972.
- Croce, Benedetto, *Estetica*, Ed. Univers, București, 1970.
- Dicționar de termeni literari*, Editura Academiei, București, 1976.
- Dicționarul general al literaturii române*, coord. Eugen Simion, Academia Română și Editura Univers Enciclopedic, vol. V, București, 2006.
- Ghițulescu, Mircea, *Istoria literaturii române. Dramaturgia* (ed. a II-a), Editura Academiei Române, București, 2007.
- Glodeanu, Gheorghe, *Scriitori, cărți, muze. Ipostaze ale discursului amoros în literatura română*, Editura Tipografia Moldova, Iași, 2017.
- Glodeanu, Gheorghe, *Poetica romanului românesc interbelic*, Editura Libra, București, 1998.
- Hubert, Marie Claude, *Marile teorii ale teatrului*, Editura Institutul European, București, 2011
- Jung, Carl Gustav, *Problemele sufletului modern*, în „Puterea Sufletului”, Antologie, Editura Anima, București, 1994.
- Marino, Adrian, *Dicționar de idei literare*, Editura Eminescu, București, 1973.
- Micu, Dumitru, *În căutarea autenticității*, Editura Minerva, București, 1992-1994.
- Micu, Dumitru, *Istoria literaturii române. De la creația populară la postmodernism*, Editura Saeculum, București, 2000.
- Pârvulescu, Ioana, *Întoarcerea în Bucureștiul interbelic*, Editura Humanitas, București, 2012.
- Popescu, Marian, *Scenele teatrului românesc 1945-2004. De la cenzură la libertate*, Editura Unitext, București, 2004.
- Roșca, D.D., *Existența tragică*, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2010.
- Runcan, Miruna, *Teatralizarea și reateatralizarea în România (1920-1960)*, Liternet.ro, ediția a II-a – volum digital, 2014.
- Racine, *Théâtre*, Editura Prietenii cărții, București, 1996.
- Ribot, Theodule, *Logica sentimentelor*, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1998.
- Schopenhauer, Arthur, *Studii de estetică*, Editura Științifică, București, 1974.
- Simion, Eugen, *Întoarcerea autorului. Eseuri despre relația creator-operă*, Editura Cartea Românească, București, 2016.
- Spencer, Herbert, 1870-1872, (2 vol.), *Principles of Psychology*, Mac Millan and Free Press, New York;
- Steiner, George, *The Death of Tragedy*, Faber and Faber, Londra, 1961.
- Streinu, Vladimir, *Pagini de critică literară*, Editura pentru Literatură, București, 1968.
- Taylor, Charles, *Sources of the self: The Making of the Modern Identity*, Cambridge University Press, Cambridge, 1994.
- Toboșaru, Ion, *Introducere în estetica teatrului contemporan*, București, 1981.
- Vartic, Ion, *Spectacol Interior*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1977.
- Vianu, Tudor, *Arta prozatorilor români*, Editura pentru literatură, București, 1966.
- Vianu, Tudor, *Scriitori români din secolul XX*, Editura Minerva, București, 1979
- Vlad, Ion, *Aventura formelor. Geneza și metamorfoza „genurilor”*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1996.
- Zaciu, Mircea; Papahagi, Marian; Sasu, Aurel – coordonatori, *Dicționar esențial al scriitorilor români*, Editura Albatros, București, 2000.